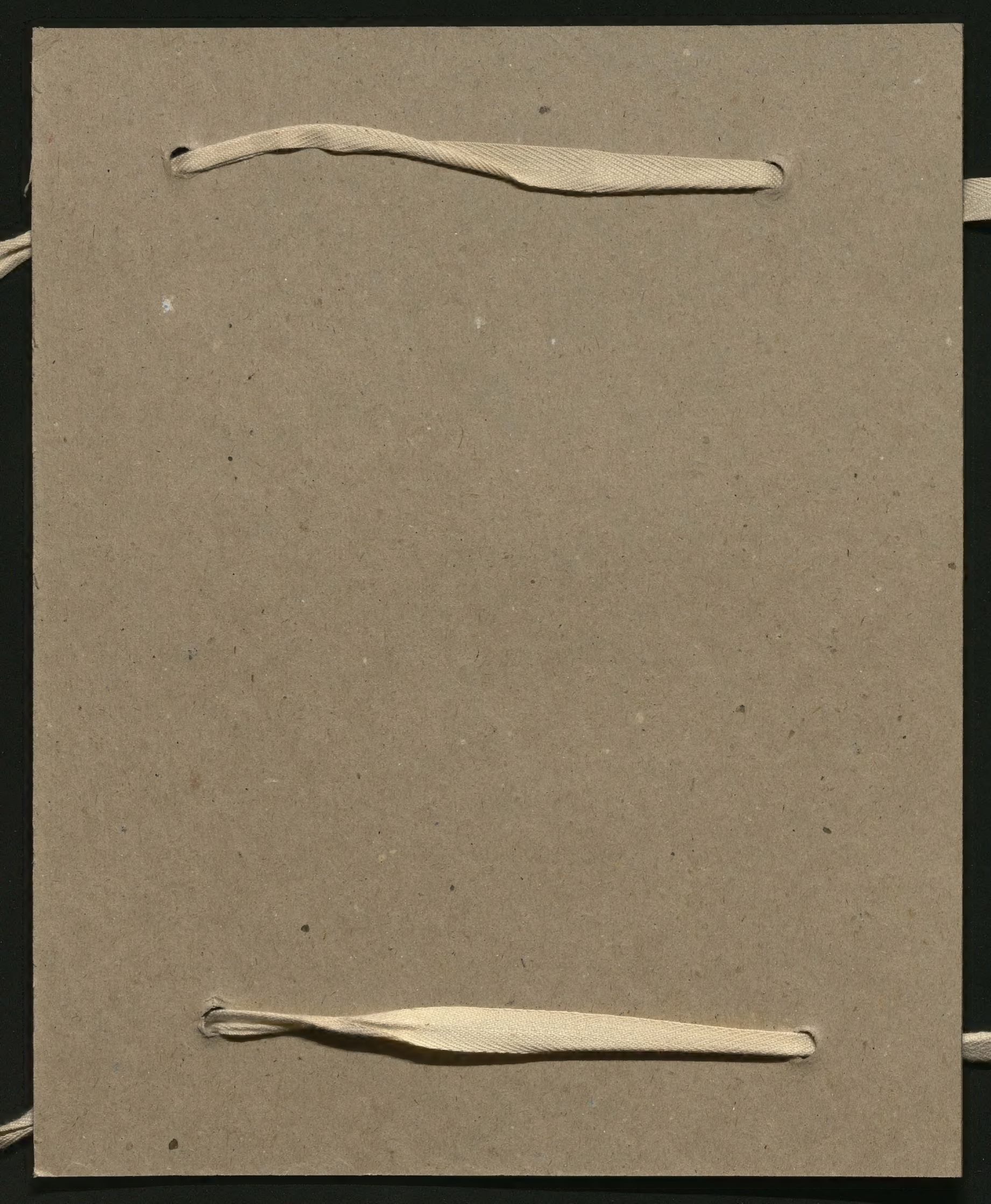

8259

Bibl. Jag.

III

Continuatio philosophiae

Franciscus Breithopf

Romae 1857.

Lib. in Lib.

critique philosophique

Frederick Douglass

Review 1852

Complexionem, vel sine com-
plexione.

I ea quae dicuntur secundum com-
plexionem,
judicium constituant. Nam
vel dicuntur de Subiecto, vel
in Subiecto sunt, vel etiam
et dicuntur de Subiecto et
semel sunt in Subiecto.

II Ex quo patet ad complexionem
— sive ad judicium — requiri
duos terminos, quorum pri-
mus est Subiectum, et ^{secundus} cum quo
quae copulantur ea quae di-
cuntur sine complexionem.
Subiectum vocat Aristoteles
etiam primam substantiam,
ut illud distinguat a secun-
da substantia, quae est
substantia specifica vel
generica, et quae pertinet
non ad ea de quibus, sed
ad ea quae dicuntur; sc.
ad praedicamenta est quae
primum inter ipsa.

III Secundus terminus complexi-
onis sunt ea quae dicuntur
secundum nullam complexi-
onem, et quae copulantur
cum Subiecto ut fit a comple-
xio, Haec sunt Categoricae
praedicamenta, et sunt nu-
mero decem:

1 Substantia

2, Quantitas, (quantum +

3. Qualitas - (quale) -
4. Relatio - (ad aliquid) -
5. Locus - (ubi?) -
6. Tempus - (quando) -
7. Situs -
8. Habitus - (habere) -
9. Actio - (agere) -
10. Passio - (pati) -

Judicium igitur sive affirmatio vel negatio erat juxta Aristotelem complexio inter subjectum et categoriam vel etiam inter aliquam categoriam pro subjecto sumptam et aliquam aliam, vel plures alias.

Hæc est summa logica Aristotelica, quærite teneunda est, nam sine ipsa non solum philosophi Scholastici sed quod longe majus est ipsa Theologia, maxime vero S. Thomæ, nullo modo probe ^{intelligi} ~~affici~~ teneanturque poterit.

Ut autem ex omni parte hæc doctrina intelligatur opus est id etiam adnotare, præter categoriam ad huc categoriam materiam deui, quæ latine prædicabilia dicta sunt. Hæc nihil fuit aliud, nisi universalis et fuit mori quibus prædicabilia,

mentis praedicantur. Ita ad
categoriam sunt ea quae prae-
dicantur. Categoriae autem
modi quibus ^{ea} praedicantur.

§ 127.

Quae omnia videtur demonstrant
categoriam Aristotelis nihil aliud
esse nisi praedicata alicui sub-
jecto attribuenda, proutque
iudicium constare ex praedica-
tis et subiecto, et eorum com-
plexione. Cum autem praedi-
cata nihil aliud sint nisi
notae ideae, et proprietates
rei, sc. forma ejusdem, sub-
jectum autem nihil sit nisi
Ens. hinc sententia Aristo-
telis in int. de iudicio in illam
coacervi potest, quae dicit
constare iudicium ex forma
et Ente et eorum nexu.

§ 128.

Videamus nunc Definitiones
iudicii post Lockium.

1° ipse Lockius iudicium
sive ad ipse vocat, pro-
positionem mentalem,
sive dicit esse, quando
mens utrumque quae habet
conveniuntia aut repu-
gnantia percepta, eas
sive verborum cesa coniungit

61
Haec Categoriae sunt iuxta Porphy-
rium: Genus, Species, Differentia, Proprium
Accidens.

Illam autem aliam sententiam quae
iudicium inter duas ideas collocat, non
solum Aristoteles non probat, sed eam
apertissime rejicit.

Nos non negamus categoriam esse ideas
sed ideas speciales, in angustis carnel-
lis solius formae rei inclusas. Sed sen-
tentia Lockii quae inter duas ideas iudi-
cium induit, non concluditur his an-
gustis terminis; sed universe pronun-
tial iudicium intercedere inter duas
ideas — Mirum sane! Quodnam quae-
so iudicium inter canem et Mercurium
v.g.? Nisi forte dicatur canis non esse
Mercurius, aut Mercurius non esse
canis! Est quod videas.

Contraria cadunt in formam
ejusdem rei; sed ipsas formas aliarum
rerum contrarias esse formae alicuius rei
nemo somnians ante Lockium —

canis non est Mercurius solum potest
intelligi per duas iudicia — canis est
canis et huiusmodi. canis est canis — Mer-
curius est Mercurius — Ergo canis non est
Mercurius — et huiusmodi solum potest intelligi
illud canis non est Mercurius —

Quid est hoc verbum aut? Nihil aliud, affir-
mationem aut negationem

aut a se multo se iungit,
Itaque facit cū definitionem alii
deinceps aliis verbis li vel eo-
dem sensu proposuerunt.

Nam dixerunt iudicium vel;
Actum quo mens ducit de-
as annuā consentientiae
visae praestito per affirma-
tionem coniungit, vel an-
nulo per repugnantiae
visae praestito per nega-
tionem separat,
vel etiam;

simpliciter remum ~~mentis~~
actum qui fieri nequit
sive ducit saltem idis
quas animas ut ver-
venientes aut ut discre-
pantes iūta se ipsam
apprehendit et veluti
sibi metipso dicit, quod
est verbum mentalis,
vel reusum;

mentis humanae opera-
tio quae sicut habetur
cum mens ducit idis
inter se comparatis
eas aut affirmatione
coniungit, aut negatione
separat,
vel etiam;

actus quo mens conum
attribuit acteri, quod salis

Horchenan —

Demondis

verbum mentalis = verborum usum
discrepantes = repugnantiae

Liberatore

sed si cupis principii coniungit aut
separat?

recte quocumque nimis generaliter
dicere vel non idem auctor
addere.

seu quod una idea affirmatur
vel negatur de altera.

Et sic passim alii alicui
alii in scholis.

§ 129.

Quocumque definitivum hoc maximum
est vitium quod ipsum iudicium
in medio tollere videtur. Nam
nemini horum Philosophorum
negabit consuetudinem formae
suae. Entis seu praedicati
cum suo subiecto esse etiam
iudicium. Atque si consue-
tudo praedicati cum suo
subiecto est etiam iudicium
omnino fieri nequit ut iudi-
cium sit consuetudo ducum
idearum et affirmatio vel
negatio earum sive conve-
nientiae sive repugnantiae. Quod
facile negotio, recte et impro-
prie eruditur. Enimvero
in illo iudicio quod ex sub-
iecto et praedicato componi-
tur, non veniunt in compara-
tionem duae ideae aequae cogni-
tae, sed subiectum quod sup-
ponitur, et est, cogit ignotum
vel minus notum, declaratur
per praedicatum, quod est no-
tum, et in tanta notum in qua
subiectum est ignotum.

nam quaeritur hoc ipsum quid sit scilicet
id quod mens attribuit subiecto?

Ubiq.

ex.g. Haec res est lapis - Certe est iudicium - At est
una tantum idea, lapidis. Ubi hinc sunt duae
ideae? Certe cum dico haec res vel hoc, nullam
habeo ideam, est idea indefinitissima, sc.
entis, ergo eam non possum cum alia com-
parare, nisi sciam eius formam determinatam
sc. nisi habeam ideam de hac re, de isto
hoc. Hanc autem ideam non habeo nisi
per eam formam sc. quando dico haec res
est lapis, sed tunc iam est iudicium.

Ex.g.

Sciam vero comparatio inter notum
et ignotum, et maxime si alterum
in eo ipso, et in tantum, est notum
in quo, et in quantum, alterum est
ignotum, luy. m. in quantum, compa-
ratio procul dubio impossibilis est.
Ergo ex illo sententia inter subje-
ctum et praedicatum nullum po-
test dari judicium, cum nulla possit
dari comparatio, et sine convenien-
tia non repugnatia praecipitio.
Hoc autem ex una parte judicium
omne juxta eandem Philosophiam
priorius evellat. ex alia vera
parte, quum absurdum sit me-
mo non videt.
Sapere et igitur ut nunc verum
sententiam de judicii natura
accurate exquiramus.

S. 130.

Pateo omnes logos conveniendi ju-
dicium esse affirmativum vel
negativum.

Affirmatio et negatio cum suis
contrariis, contrariis omnium sit
autem eadem sit ratio hinc
potest simpliciter ad nihil.

Judicium esse affirmativum
maxime quod omne judicium
negativum supponat affirma-
tivum et sine ipso non stare
non poterit.

S. 131.

Ex hoc jam patet in quod differt
judicium ab idea. Differt namque
primum in eo quod idea nullum
sit affirmatio, sed simpliciter
forma entis in intellectu. Judicium
vero sit affirmatio in intellectu
et ut prius affirmatio ipsius for-
mae de Ente.

Alia videtur res maxime notanda; sc. affirmatio-
nem hanc fieri post perceptam relatio-
nem, seu verius pertinentiam formae ad
Ens non vero post perceptam eorum iden-
titalitatem. Nam identitas inter Ens et formam
non percipitur; Ens manet semper igno-
rum, forma sola est nota. Tales notum
autem et ignotum non potest identitas vi-
deri, prout indeque nec affirmari. Ergo relatio
inter formam et Ens non est relatio
identitatis; sed relatio pertinentiae, i. e.
quod cognita forma eam referimus ad
proprium ad Ens, et igitur momentum
proprium, quod naturae sequuntur.

§ 132.

sed non solum judicium est affirmatio
formae de suo Ente, et hoc est affirmatio
suo Entis per suam formam nam
hoc alterum acquiparatur illud primum.
Itaque judicium recte definire po-
tesset. Affirmatio formae de suo
Ente, et Entis per suam
formam.

Affirmatio quae medium terminum
constituit, aequo acupletur ad Ens
et ad formam, formam et Ens.
in ipsa judicium collocatur ita
ut affirmatio ipsa dici possit ju-
dicium. *

§ 133.

Ex his etiam patet quod si idea
respondet, momenta quod est
forma, judicium respondet mo-
menta quod est proprium. Nam
proprium efficitur ut forma possit
de suo Ente, et Ens e contra per
suam formam predicari.

§ 134.

F. V. g. homo non est justus — id supponitur neg.
ratio in intellectu synthetis affirmativa sc.
homo potest esse justus. i. e. homo justus
et tunc saltem id intelligatur. Si agatur de
judicio absurde negationis ubi vult homo non est
justus et tunc necessario debet supponi
judicium positivum, homo est justus, et in
semper, est, synthetis.

Judicium prout est Synthetis, Entis scil.
et formae in affirmatione.
Quod si judicium fuerit negativum enun-
ciatum, Synthetis erit quidem negati-
ve sed negatio non intelligitur nisi
supposita vera et positiva Synthese.

§ 135.

Trium momenta, quae judicium con-
stituunt si ad Synthetis referantur
sunt principia opposita neminibus, i. e.
ut Ens debeat hypothetis, formae
vero thes, Synthetis autem erit
ipsa affirmatio. Et certe ex com-
muni sententia hypothetis est

id quod definitur, et est definitum,
quod in iudicio sine dubio iudicatur
est Ens.

Thesis vero ab omnibus passim
usurpatur tanquam id quod est
generale et indefinitum, cum sine
dubio formae sit, quaeque cum
universalis est et definita, si Eule
junctatur, ipsa indefinita.

Synthesis vero tanquam id quod
vocabulum affirmativa lionis in iudicio
nonnunquam, ut huius rei na-
tura videatur.

Idcirco ex se patet, his voces
non alio pacto ex rhetorica in
philosophia induendas, nisi
ad philosophicam sensum
facere, cum, nempe, quem expo-
nimus, id quod a nobis scilicet
est eo maxime consilio, ut ger-
manorum thesi autem et
synthesi aptiora vocabula op-
ponantur. Juxta hanc enim
numquam autem thesi iudicio
affirmanti adscribitur, quod
si negativum sit iudicium ejus
momentum eruit. Hypothesis au-
tem et autem synthesis.

Quibus propositis, sicut ad diversa
iudiciorum genera proceden-
dum nobis est.

Caput VI De Judiciis

§ 136.

Cum iudicia affirmativa
sit aut negatio, omnia etiam
iudicia ex natura sua dividun-
tur in affirmativa et negativa.
Haec divisio iudiciorum est
prima et essentialis i.e. ex ipso-
rum natura petita.

Affirmatio autem, ut patet,
ex dictis, est conjunctio, negatio
vero separatio forminum et Entis
in intellectu facta.

§ 137.

Omnia iudicia affirmativa et negati-
va sunt etiam objectiva, nam
de objectis affirmant vel negant.

§ 138.

Affirmatio vel negatio requirunt
scientiam in intellectu, nimirum
perceptionem, quod haec forma
pertinet ad hoc Ens pertinet. Ubi
haec scientia desideratur, igno-
rantia est.

Si ignorantia est absoluta, nihil
potest affirmari vel negari de
objecto, potest tamen affirmari
haec ipsa ignorantia. v.g. Nescio an Pa-
trius sit quidam

Si quomodo iudicium est com-
mune tantum de facta mentis
nostrae. Et sic erit etiam nega-
tivum, nam negat scientiam

- A. De primo iudicio
- B. De secundis iudiciis
- C. De ultimo iudicio
- D. Summa iudiciorum

sed cum dicimus objectiva, referimus hanc
qualitatem ad naturam iudiciorum non autem
ad eorum divisionem. Nam divisio haec subjectiva
est, ut ex ipsis iudiciis petita, cui opponitur divi-
sio ex objectis iudiciorum desumpta, et haec erit
objectiva. Sed in ipsa subjectiva divisione, de qua
hic agitur, dantur iudicia vel objectiva vel subjectiva,
in quantum nimirum pronuntiant aut de objectis
aut de statu mentis iudicantis. Et hoc sentit obje-
ctiva dicimus iudicia ^{hic}

in nobis.

In quantum tamen refertur ad objec-
tum, potest vocari privativum;
nam nihil de ipso nec negat
nec affirmat.

S. 139.

Si ignorantia non est absoluta,
sed ex alia parte neque scien-
tia sufficiens est, erit dubium.
Tunc iudicium erit dubitativum
nam affirmat aliquid de ob-
jecto, sed sub dubio.

Proindeque hoc iudicium
subjectivum potius est, et ex
hac parte etiam negativum:
nam negat et si non omnem
tamen sufficiens, scilicet.
Plaque et privativum et dubita-
tivum iudicium, debent recen-
seri inter iudicia negativa,
et quidem subjective negativa.

S. 140.

Porro si non natura et essentia
iudicii, sed modus spectandi quo
sit affirmatio vel negatio, iu-
dicium erit dupliciter dividen-
dum:

- 1° juxta modum, quo affirmatio
dabit in formam, erit
a, vel categoricum, v. gr. homo
est justus
homo non est justus,
b, vel hypotheticum, v. gr.

homo si bene cepit est iustus,
homo si male cepit non est
iustus.

2, juxta modum, quo forma
venit in affirmationem, erit
a, vel copulativum, v. gr. Ci-
cerō est philosophus et ora-
tor, Titius non est philo-
sophus nec orator.

b, vel disjunctivum, v. gr.
illud Terentii: Aut
amabit aut odit mulier,
nihil est tertium.

Ibi notandum est, categoricam
judicium prope etiam esse vel
copulativum vel disjunctivum.

Ite etiam hypoteticum. Idem
locutus de copulativo et de
disjunctivo. Nam haec judi-
cia sibi tantum invicem op-
ponuntur, non alia aliis. —

§ 141.

Haec divisio judiciorum
ratione naturae eorum et
ratione modo quā considerat
judicium in ejus parte inti-
ma, potest recte dici sub-
jectiva judiciorum divisio.

Reliquae divisiones sumuntur
ex objectis, de quibus fiunt
judicia, et has modo jam
expendere vocat.

A

De primo iudicio

§ 142.
Primum iudicium est iudicium
de existentia, sc. aliquid est
existens.

Proindeque respondet primae
ideae, quae est de forma in-
determinata, nam tunc for-
mam praedicat de alio
Ene.

§ 143.
Hoc iudicium, quocumque
posita omni alia, vel refer-
turo ad Ens, vel ad formam
tam etiam vel affirmat, vel
negat.

§ 144.
Si referatur ad Ens, affirmando
est iudicium de subiecto, ne-
gando est de nihilo. Quod
iudicium absolute negativum est.

Illud aliquid est id quod existit vel habet in se
existentiam.
Non Ens non existit. sc. Nihil non existit.
(Ens non existit est contradictio primae formae
et ideo non potest dici, ergo cum su-
per formam negari debet ab Ens)

§ 145.
Si referatur ad formam, affir-
mando est iudicium de existen-
tia, negando, est de possibilitate
seu de potentia, quod rursus
in primo iudicio de possibilitate
seu de potentia absoluta accipi
debet.

Hae existentia venit ab Ens, pertinet ad Ens
Cum negatur existentia manet solum Ens, Ens
solum non potest esse existentia est id quod
contrahit potentiam negativam, possibilitatem ei.
Id quod existentiam non habet est nihil, sed fieri
potest aliquid.

§ 146.
Si tandem hoc primum iudicium
referatur ad ipsam affirmationem
quae utrumque terminum, sc.
Ens et formam coniungit, erit

x. Ens est tale ut existat v. habet in se ut existat

Judicium de Essentia?

Flujus judicii negatio proprie
dicta non datur, nam et nihilum
habet quendam essentiam, sc. ut
non existat, nisi quod termini
hujus essentiae sunt negativi.

(S 177.)

Primum judicium hoc parvo
schemate exhiberi poterit.

Judicium primum.

Eus est existens

affirmative-negative

affirmative-negative

Est subjectum
Existit

Est
nihil

Est existentia

Est potentia

Est Essentia.

B

De judiciis secundis.

(S 178.)

Omne judicium secundum est
judicium non de Ente genera-
liter, quod erat primum, sed de
tali Ente, sc. de Ente jam exi-
stente, et exprimi poterit hunc
fere in modum; Eus existens
est vel materialis, vel vivens vel
rationalis.

Itaque judicium secundum res-

xx Ex hoc patet cur dicamus hunc intellectuale
cadere in hoc momentum proprium. Nam ipsum
nunquam potest negari nega in judicis absolu-
te negativis. Cum dico: Nihil est id quod non exi-
stet et est affirmative enunciatio. Si hoc mo-
mentum negaretur ipsa exstingueretur ratio.
Vide igitur quod cum sit negatio cadat semper
in terminum extremum, vel expressum vel tacite,
nunquam in medium etiam ipsi affigatur.
Ita cum dico: Omnes homines non sunt justi
rectius dixeretur: Non omnes homines sunt
justi. Vel cum dico Titius non est doctus, rectius
diceretur Titius est non doctus; nam Titius est
aliquid et non negatur, sed negatur ejus doctus
et sic porro. Nunquam igitur potest, nega-
tur momentum hoc proprium.

prodeunt secundis ideis, sunt namque
pro iudicio de rebus secundis.

§. 149.

Sicubi in primo iudicio ideae
aut in alio inveniri de-
bet Ens pro subjecto, formae
pro praedicato, et eorum com-
munis affirmatio vel negatio.
Quae propter haec iudicia si-
militer vel referuntur ad Ens
vel ad formam, et similiter
erunt vel affirmativae vel ne-
gativae, vel tandem considera-
ri debebunt in ipsa eorum
affirmatione, sive in illo momento quod coniungit formam cum Ente

§. 150.

Si referuntur ad Ens, tripliciter
id fieri potest in Entibus secun-
dis; nimirum

- 1° in quantum Ens considera-
tur sine forma.
- 2° in quantum Ens considera-
tur transiens in suam
formam,
- 3° in quantum consideratur iam
in forma sua constitutum.

Tum vero si affirmatur affir-
mabitur.

- 1° Ens tanquam subjectum for-
mae.
- 2° tanquam subjectum se for-
mans, i.e. quod formatur.
- 3° Tanquam subjectum iam

Idem est status substantiae in.

jeum formellum.

Si vero negant, negabunt ab-
solute subjectum, relative au-
tem illud affirmant.

1° tanquam nihil huj. m.

Entis;

2° tanquam nihil ejus acci-
dentalis;

3° tanquam nihil ejus actus.

§ 151.

Judicium si preceus ad formam
tripliciter etiam considerabunt
eundem, juxta illum ipsum tri-
plicem statum.

Porro quod in primo judicio
dicimus simpliciter existentia,
hic est talis vel talis existen-
tia, i. e. substantia; nam
substantia nihil aliud est, nisi
talis vel talis existentia, ut
quoque et Aristoteles recte ipsam
a subjecto distinxit, et sub-
jecto ut praedicatum attribuit.

Nobis substantia nihil aliud
est, nisi ipsa forma Entis, in
quantum essentialiter conside-
ratur. Nam ad formam
possunt multa accidentaliter
admixeri, haec non per-
tinent ad formam essentiali-
ter, i. e. ad substantiam, immo
per oppositionem ad haec sub-
stantia suum nomen adeptae est.

Judicia itaque ad forum aut relata tri-
pliciter proponi possunt, videlicet:

- 1° in quantum est activa,
- 2° in quantum est agens,
- 3° in quantum est actualis.

Negando vero haec singula, iudicium
ita se habebit.

1° Si negat activitatem sub-
stantiae, seu quod idem
est, ejus existentiam rea-
lem, affirmabit ejus poten-
tiam, sc. tale Ens particu-
lare posse esse.

2° Si negat actionem, affirmabit
passionem.

3° Si negat actualitatem, sc.
actum, affirmabit defec-
tum, quod pro minus et
minus descendere potest
ad usque interitum.

Sc. huj. m. negationes etiam
affirmationes.

1° De possibili ulique par-
ticulare

2° De passivo,

3° De deficiente.

Si autem iudicium ad illud mouen-
tum suum attendat, quod in verbis
est, sc. in affirmatione sive
in proprio sensu scilicet, hoc
momentum, uti vidimus
potest et debet vocari essen-
tiale.

Haec eſſentia eſt illa vis ſive
proprietas attributa Eſſi ſive
ſubjecto, ut habeat ſalem for-
mau eſſentialiu ſive ſubſtan-
tiaui ut ut ſum illa conjunctam,
 et recipim illa ſum ipſo.

S. 157.

Porro judicium applicatum eſſentiae
 conſiderabit eam ſub illa eadem tri-
 plici ratione.

1° ſimpliciter tanquam hau. eſſen-
tiaui, i. e. ſalem vel talem. Haec
 etiam dici poſſeſt Qualitas,
 i. e. Proprietas quae eſt Eſſi
 ut tale ſe manifeſtet per
 ſuam formam, quale eſt
 in ſeipſo.

2° Tanquam activitatem, ſeu
vim, ſeu motum, quae
 movet ſubſtantiaui, ut
 agat, ut ex activa fiat
 agens, idque ad certum us-
 que gradum, qui ipſi eſt
 proprius, et qui dici po-
 teſt Quantitas.

3° Tanquam Actum, qui jam
 conſiderari poſſeſt ut quies
 poſt motum, quum tota
 eſſentia eſſis exeruit
 ſe in ſubſtantiaui, viceſſim
 quae ſubſtantiaui explevit
 eſſentiaui. Hoc momen-
 tum poſſeſt etiam dici
 unum, vel integrum, vel
 aequale.

Porro jam aminadverſimms

essentiam non posse dicere
negari. In iudiciis negativis
essentia manet, applicatur
solum termini negativis.
Immo sine ipsa non esset
iudicium, quum sit eius
rectio et forma.

P. 155.

Haec omnia praeceduntur
de ipsa iustine natura objek-
torum, de essentia eorum, sc.
de substantia. De essentia
quidem

- 1° ipsam essentiam cum sua
qualitate.
- 2° id est nomen usque ad
suam quantitatem, et
- 3° Aequalitas in unitate
de substantia existent.
activitas, actio et passio.

Ut autem omnis divisio iudiciorum
 prout quae secunda dicimus recte
 diffinitur, praeter momenta quae
 in primo iudicio concurrunt, scilicet:
 Ens, formam, et eorum nexum, quae-
 que repetuntur in caeteris omnibus
 debet etiam iudici momentum vel
 momenta quae diversitatem pariant
 quibus iudicia aliud ab alio distin-
 guentur, et uniuscujusque materiam
 determinetur. Sic habebimus for-
 mam et materiam iudiciorum. &

§ 151.

Res alia ab alia differt per suam
 formam, per hoc etiam differt et
 idea ab idea. Ratio itaque diver-
 sitatis idearum invenitur in forma
 Entis alius cuius comparata cum
 alia forme. Sic etiam in iudi-
 cii ratio eorum diversitatis re-
 petenda erit a formis rerum.
 De quibus fit iudicium, alla-
 men alio modo.

§ 152.

In ideis consideratur sola forma
 non abstracta necque ejus connec-
 xione ad ultra cum suo Ente
 nec ad extra cum aliis Entibus.
 In iudicio vero haec relatio ma-
 xime est, quae consideratur, cum fit
 iudicium. Huius diversitatis momen-
 tis quae propriae sunt ideis relictis, et
 iudicio suo modo optatis, accedunt in-
 super alia momenta solis iudicis
 propriae.

69
 Materia iudicii est talis forma, tale Ens, ta-
 lis modus percipiendi; forma iudicii sim-
 pliciter est: forma pertinet ad Ens.

Nomen *diversitatis* inter ide-
as vocata, sunt genera,
Nomen *diversitatis* inter ju-
dicia vocari possunt, et revera
vocata sunt. Categoricae seu
praejudicantia.

Harum categoriarum adae-
quatus numerus et proprius cu-
jusque locus nunc. sedulo inqui-
renti sunt.

Ne autem mens in incerto haereat
operae praestium nobis esse vi-
detur prius omnes simul ante
oculos categoricas exhibere
quem ad singularem deveni-
amus expositionem.

Sit itaque sequens earum
tabella.

Ex hoc schemate videmus aliter
esse categoricas quae pertinent
ad formam ipsam iudicii, alias
quae spectant ad ejus materiam
sc. ad formam rei de qua iudi-
catur. Cum forma iudicii
sit ipsa forma logica nostrae
rationis expressa per forme-
lam idealem, cum proinde
momenta ejus nunquam
mutari possunt sicut nec
ipsae formulae, hinc categoriae
quae his momentis respondent
non sunt quae hae quae diver-
sitate patiuntur, quin imo ipsae
sunt quae necessario in omni
iudicio inveniuntur semper
eodem. ^{Vocari itaque possunt categoriae in-}
^{trinsecae iudiciorum}

Categoriae intrinsecae res-
pondent Enti proprio et
formae, et quae in modum in
schemate conspiciuntur sunt.

Potentia, Essentia, Existencia
quibus ex altera parte et veluti
in statu secundo, vel elato
ultimo et perfecto, respondent
subjectum, actus et substantia.
Categoriae inter mediae sive
sub categoriae harum catego-
ricarum possunt in schemate
videri.

§ 157.

Potentia est primus Status En-
tis. Ens consideratur tamen
in quod potest habere tale existu-
tiam, ejus negatio est nihilum
talis existentiam / nihilum relativum /.

§ 158.

Essentia est vis attributa Enti
ut existat, et existat tali modo.
Essentia non negatur.

§ 159.

Existencia est illud Status in quo
Ens conjunctum est cum ma-
jore sed sufficit hanc formam
ut hanc formam si ad hunc ra-
tis et inchoata tantum. Si
existencia negatur manet
potentia.

§ 160.

Subiectum est Ens in sua ul-
teriori et ultimo potentia.

§ 161.

Actus alicujus Entis est ejus
essentia in suo ultiori et
ultimo statu.

§ 162.

Substantia alicujus Entis
est ejus existentia in sua ul-
tima forma.

(§ 163.)

Antequam ad categoricas extrinsecas accedamus notanda ammodo est naturae categoricae quae intrinsecas dicimus. Haec natura qualis sit sponte sua apparet cuique, paulo attentius haec categoricas consideranti, et recte huiusmodi est ut nullo modo permittat earum notitiam ab extrinsecis repetere, ab objectis, a sensibus, a sensibusque ejusdem generis fontibus. Haec categoricae in ipso judicio iustine continentur cuius ipso utitur de eadem concrete, ipsaeque innatae; nec poterant nisi ab ipsa suprema ratione rationi nostrae sum communis dari, cum ipsam actionem suam informaret.

Proindeque sapientia Systema Lockii, et omnia alia ejusdem farinae.

(§ 164.)

Categoricae extrinsecae judiciorum summuntur ex objectis de quibus fiunt judiciorum.

Objecta autem considerari possunt in triplici statu.

- 1° in antecedenti: Acumque mutae ideae etiam in mente nostra sed potissimum in mente divina. si erunt pure formae Entis commu-

~ Hic enim locus explicandum quomodo haec intrinsecas categoricae alia ex alia procedant et quibus quodam modo oriuntur atque cum copulatae appareant. Nam prima earum potentia ex vera passivitate per passionem fit passivum i.e. Subiectum, sed eo ipso jam actuum est (nam reagit). Jam habet essentiam, quae per passionem ipsi tributa est et idem est dicere quod aliquid sit passivum (non passibile) i.e. quod sit patiens, ac dicere quod jam sit aliquid, i.e. habeat suam essentiam. Ex quo sequitur quod habeat activitatem, quae per actionem fit actuum. Actuum autem est actus qualescunque tandem sive primis sive ultimis. Primus rursus actus est aliquid actuale, quod est basis caeterarum huiusmodi actualium, sc. est actualitas, quae per continuationem actualisationem producit magis semper magisque actuale, ultimum autem actuale est tota rei substantia.

necessitate et hec categorica
erit qualitas;

2° in praesenti: hancanum res
quae conspiciuntur vel con-
siderantur nostrae obser-
vantur, id est Entia quae
plus vel minus tali vel
tali gradu, formam su-
am possident — (formae
Entibus tantum vel tantum
communicatae); et haec
categorica erit quantitas;

3° in subsequenti, alteriori
et ultimo: hancanum so-
lum ex qualitate et quan-
titate in se constitutum
et quod extra se juxta
hanc normam et pa-
titur — (passionem re-
cipit ab extra), et agit
(scilicet ad extra); Haec
categorica erit natura.
Itaque haec sunt categoriae
extrinsecae judiciorum;

qualitas, quantitas, na-
tura,

S. 165.

Qualitas simpliciter definitur
potest:

idea seu forma Entis ipsi
communicata et propria
eidem intrinsece, seu eam
breviter: forma Entis ab intrinseco

intrinseca.

S. 166.

Qualitas autem dicitur:
forma Entis ab eodem mani-
festata eademque extrinsece
propria: seu, forma
Entis ab ^{ex}trinseca.

S. 167.

Natura saltem recte definitur:
forma Entis (ab ⁱⁿtrinsico
et ab extrinsico) - laqueum
principium passionis et
actionis.

S. 168.

Una quaeque harum trium
principalium categoriarum
sua habet peculiaritas, quae se-
quenti modo inter illas divi-
duntur:

Categoriae qualitates sunt:

- 1° Materiae
- 2° Vitae
- 3° Rationis

S. 169.

Categoriae quantitatis sunt:

- 1° Spatium,
- 2° Tempus,
- 3° Identitas, quae dicitur potesse
spatium logicum
4. Causalitas, quae equo
jure dicitur potesse tem-
pus logicum

— f

S. 170.

Categoriarum naturae sunt;

1.° Papiro,

2.° Solio,

porro singulis momentis
harum categoriarum
enumerandis pro prae-
senti supersedemus.

S. 171.

Ne autem misceantur illa utrum-

sece cum his extrinsecis

categoriis, si eum exinde

deralumque nris eius hec

solas extrinsecas simplices

vocare categoricas, illos

vero intrinsecas vocabimus

potius momenta subiecti

eo vel mereis, quod reperit

potius momenta suis sub-

iecti quam eius categoricas.

Qua in re notandum est, mo-

menta ad totum subiectum se

extendere, categoricas vero

soli momenta sc. momenta

formae applicari,

S. 172.

Categoricas applicatae formae

Enlis de quo sit subiectum

eam determinant, et cum

suis plures ab iis se di-

versae, pro quibus diversitas

etiam in motu ^{ambitus} applicantur

in infinitum paene exerceat,

hinc exurgit diversitas subiecti-

orum.

In categoria tigitur invenitur ratio
diversi talis putredinis

et quidem diversitatis objectivae

S. 173.

Has rationes omnes putredines
secunda necessitas deducuntur
ad Aristotelis theoriam de judi-
ciis;

Omnia enim consuevit categori-
as quae semper praevidentur
conferantur cum subjecto.

At de causa libet nobis ali-
quantum gaudere, idque dupli-
ce ex capite; et ex quo ve-
teres autem errores nostri rati-
onem deprehenduntur, et
ex etiam quod ne fortitum
arbitraria opinio, velumda,
suo.

Videlicet in his etiam philoso-
phicis placitis venerandae
auctoritates quae ~~etiam~~
excellentior non probata
est impune. Nunquam aggre-
ditur, ~~conferuntur~~

betum quae ratio interve-
nit inter Aristotelis cate-
gorias in specie consideratis
et ex eas quas nos damus -

intercedit autem non
minima / simplex in-
spectio docebit.

S. 174

Attamen ad hanc Aristotelis
theoriam judicium primum
non refertur. Nam cum
dicitur; aliquid est existens

hypothesis prima ab alio alioque in dictis non est in se habenda
necessaria est illa ratio necessaria per se et per se non habenda
necessaria est illa ratio necessaria per se et per se non habenda

74

Utrum etiam vetitum faceremus
extra haec aduocare collocandum
erit nobis, et quae eius natura
nos maxime nobis nunc erit
clarificandum.

D. Kb.

Judicium ultimum, respondet actui illi: erit igitur sicut id ipsum
De Ente necessario poterit autem hoc brevissime formulæ exprimi:
existit aliquid necessarium sc. existit Ens aliquid, quod existit necessario

S. 177.
 Cuius gubernium ultimum erat primum in primo illo: aliquid existit. Sed
 quomodo modum ultimum idem non potuerunt statim in prima depre-
 hendere, sed in illo oppido inventa sunt nisi prout uideat secundas
 ita nec gubernium ultimum in primo, nisi prospectis prius ju-
 dicis secundis. Confert quae in hunc rem dominus in capite uideat.
 - 989 et seq. -

Mannen Debet esse iudicium necessarium et de necessario, vel ad hunc solum
finem ut in illa de nouo necessario. Neque enim haec non necessaria
quae rationem sui in se non habent, possunt existere, nisi rationem
existentiae haberent in necessario. Et ut ostendamus quid sit de Calibus
non necessariis, oritur ultimum de necessario, imò deprehenditur
hoc ultimum prout in primis videtur esse scilicet: nullo aliquid ex-
ist. Namque hoc aliquid si sumatur pro primo aliquid certe non
existens ^(ut nullo ultimum) necesse est legem rationis nostrae ut
primum esset necessarium.

X. In epithetis, nullum est praeceptum quia nulli est imperium. Hoc autem ex-
plicat Henricus in rationibus ad quatuor debiles necessarios, et nullam invalidam rationem
reversantem, 83 dicens illa debiles necessarii praecepta et imperia, quod homines debent rationabiliter praece-
pere habere prout ad alia debent. Ita intentiones debent ad alia habere

ipsam minime necessario ad necessa-
rium adargat, omnes philosophi admittunt.
Pauci illis forte exceptis qui per
omnia et desipientes et de omnibus dubi-
tautes, rationi nuntium remiserunt.

Ceterum plures eorum qui necessarium ad nullum circa naturam lapsum necessa-
rium plerumque hallucinantur, quae in re sua sufficit ea in mentes provocare quae
de natura ultimae ideae superius disputavimus.

§. 178.

Proprius laudem locus disputationis de Ente necessario erit in Ontologia
ad quam nunc remittimus.

Summa iudiciorum

§. 179.

Iudicia simul sumpta possumus con-
siderari

1° vel in nobis, 2° vel in se, 3° vel
alibi cum aliis collata

I in nobis: iudicia si considerentur,
haec erunt.

1° predicativa — §. 138 —

2° habitaliva — §. 139 —

3° certa — §. 140 — *si objecta de
quibus fit iudicium sunt
praeteritum sunt cognita,*

4° apodictica, si objectum de
quo fit iudicium est necessa-
rium, vel in necessario fun-
data, (etiam de rebus contingentibus
maxime, certis.)

§. 180.

II Iudicia in seipsis considerata
sunt si subjectiva et summativa, sunt.

1° affirmativa Deus laudem est omnipotens;

2° negativa, *omnino praeter hominem
sentium suum non occurrunt,*

ethicae.

1° categoremata,

2° hypothetica,

3° copulativa,

4° disjunctiva, — §. 170 —

Nihil de ceteris de exclusivis, exceptivis, reduplicativis, et in genere de iis, quae dicuntur composita, nam iudicia composita ~~secundum~~ in sua simplicitate, reseruntur et eorum sequuntur naturam et leges.

§. 181.

III Iudicia inter se collata vel objective vel subjective collata esse possunt.

I Si objective secum conferantur erunt iudicia:

a, I^o quod est indeterminatum

b, II° quae sunt determinata, et quae juxta categorias superius expressas.

g, ultimum quod est ita determinatum ut sit necessarium.

II Si subjective, tunc in consideratione veniunt modus quo iudicia secum conveniunt vel sit adversentur.

Verum ut haec sive convenientia sive oppositio rectius intelligatur et percipiatur evidenter opus est ut iudicia considerentur ⁱⁿ forma eorum, id haec cepit nunc gradum facimus.

§. 181.

Iudicia in se ipsa collata, si objective considerantur sunt:

1° primum iudicium, quod est indeterminatum: hoc omnibus aliis subest. &

2° secunda iudicia, quae sunt determinata, idcirco juxta categorias superius expressas;

3° ultimum iudicium, quod ita est determinatum ut sit necessarium. Hoc omnibus aliis praestat, et omnia alia iudicia ipsi subdantur.

§. 182.

Iudicia secum collata vel secum conveniunt vel sibi invicem adversantur. Verum ut haec sive convenientia, sive oppositio

& Notetur in idcirco hanc indeterminatio non cadere in formam, sed iudicio vero cadere in ens ipsam. Nam cum dico, Aliquid est existens, 2° existens, sc. formam indeterminatam, jam applico Ent, et hoc ens fit unum cum hac forma. Et fit ubi est ipsa forma + indeterminatum.

rectius a nobis intelligatur et per re-
putatur evidentiis, quia est, ut ju-
dicia consideremus in forma co-
muni. Ad hanc igitur mentem gradum
peruenimus.

Caput VII

De forma iudiciorum.

§. 183.

Forma iudicii est propositio
seu ut communis olim dicebatur
enunciatio. Haec forma ita est
necessaria ad integritatem iudicii
sicut forma ideae - (vox) ad ideam
integritatem.

§. 184.

Enunciatio seu propositio variae
describitur et definitur, sicut
est.

vel oratio, verum aut falsum

significans, - (Vides Scholasticis - Aristotelis)

vel oratio aliquid affirmans

aut negans; (Liberatore)

vel oratio quae iudicium aliis

significamus; (Storchenus)

vel expressio iudicii, (Dinnowski)

aut elicium iudicium verbis pro-

latis expressum (Waghi)

ad quam ultimam definitionem
propius accedimus. adaequalem

tamen propositionis definiti-

onem duobus hanc esse:

forma iudicii, verbis constans

quae iudicium et nobis et aliis

fit manifestum.

§. 185.

Sicut iudicii ita et propositionis
tria sunt momenta, quae olim
vocabantur: nomen, verbum,
et oratio, nunc vero dicuntur:

"et nobis" nam neque nosmetipsi iudicium
nostrum clare percipimus nisi ope huius-
modi formae - Est factum internum evidens.
Hoc factum probat necessitatem cum qua
ratio nostra est mala ut primum iudicium
ab extra recipiat.

Subiectum, copula, et praedicatum
sive attributum.

Sunt qui terminos extremos scilicet:
subiectum et praedicatum noncapant
materiam propositionis, copulant
vero formam eius. Oportet melius
dicere autem, subiectum esse materiam
— (ponit ens) —, praedicatum
formam, copulam vero formam
totius compositi — (i.e. primiti-
uum unitatis) —.

§ 186.
Propositiones dividantur eo modo
quo iudicia.

Primitivis igitur dividantur sicut
iudicia, subiective in se spectata
equam divisionem ^{plures} nonnulli logici
dicunt esse, secundum qualitatem
propositionum. Haec ratione
propositiones erant:

vel affirmantes,
vel negantes,
vel categoricae,
vel hypotheticae,
quibus addo copulativas et dis-
junctivas, et omnium generum
compositas.

§ 187.
Denique dividantur propositiones
sicut iudicia obliqua in se
spectata, et haec divisio dicitur
esse secundum quantitatem, secundu-
rum qualitatem. Quae in se
pro notanda est, haec ratione
dividit propositiones in duas
propositiones simplices:
in propositiones de ratione
et propositiones de modo.

Ille dicitur tunc alius propositiones
de differe inter propositiones moda-
les.

Propositiones substantiales dicitur
de inesse sunt sequentes;

1° universales, in qua praedicatum
tam attribuitur ^{universali} subjecto de-
terminato ad universalitatem
et quantum ad totum illud
quod universalitatem continet.

Character propositiois uni-
versalis, si affirmativa, est vox
omnis, si negativa est vox; nul-
lus. ut videtur. omnis homo
est rationalis ~~proditur~~, nullus
homo est rationalis expertus.

2° particularis, quae praedicatum
tam attribuitur ^{universali} subjecto univer-
sali quantum ad statum non
determinato universaliter
sed determinando singulariter.
Idem attribuit quantum ad
id solum, quod subjectum in
sua determinatione erit.

Character propositiois par-
ticularis sive affirmantis
sive negantis, est vox ali-
quis; v. gr. aliquis homo
est doctus, aliquis homo
non est doctus — est non
doctus —

3° individualis propositio quae
alio communiter singulariter
dicatur, quae praedicatum
attribuit ^{individuali} ~~singulari~~ subjecto.
Huius character est nomen
proprium subjecti vel
praedicati demonstrativum.
v. gr. Plato est philosophus;
Nic liber est servitus.

Haec propositiones euclides
definitae.

§ 189.

IV definita propositio est ea quae
praedicatum subiecto neque
universaliter neque particulariter
neque indivisibiliter determinat.
v.g. homo est anima spiritualis
liberatus, donatus.

Huius propositioni nullus est character

§ 190.

Propositiones modales sunt
quod modi. Modos autem sex
numerant logici:

verum, falsum, necessarium,
contingens, possibile, impos-
sibile.

Porro verum et falsum est eundem
naturae genus et affirmativum et
negativum, pertinent itaque ad
ipsam essentiam iudiciorum
et propositionum. Restant ergo
quatuor 4 modi, qui latius generaliter
propositionis modales, quarum
exemplaria haec esse possunt.

1° Necesse est esse, - (necessarium)

2° impossibile est esse, - (impossibile)

3° possibile est esse, - (possibile)

4° possibile est non esse, - (contingens)

Haec autem modalium propositionum
aliquae duae per se contrariae
sunt, aliae vero duae particula-
res, si conferantur cum pro-
positionibus subalternis.

§ 191.

Haec tandem si conferantur,
propositiones dividentur in
aequipotentes et oppositas.

Aequipotentes propositiones
quarum illae sunt, quarum

Nota etiam hos quatuor modos pertinere
ad essentiam iudiciorum. Nam in affirmatio
vel negativum indicant an forma pertineat ad ens
necne, isti modi una ex parte indicant 1° an
haec forma pertineat inseparabiliter, 2° an ab
ente excludatur incommixte, ita ut inullo mo-
do possit coniungi, 3° an excludatur tantum
commixte, ita ut possit coniungi, sed pro
sententiam non consideratur conjuncta, 4°
an consideratur conjuncta, sed non in
separabiliter. - Vide Nota ad § 218.

licet diversa sit enunciativ
termen idem est sensus et si-
gnificatio. Ita duae sequen-
tes propositiones de inesse:
non omnes homines rationabi-
natur;

aliquis homo non ratio-
natur;

aequipotentes sunt, videtur
et istae duae modales;

necesse est hominem cogitare,
impossibile est hominem non
cogitare.

§ 192.

Oppositae sunt quae et diverso
modo enunciantur et sibi invi-
cem opponuntur.

Oppositio inter aliquam et ali-
quam fieri potest quatuor
modis, ut jam notavit Ari-
stoteles:

1.º relativae, ut pater et filius;

2.º privativae, ut virus et caecitas;

3.º contrariarum, ut album et
nigrum;

4.º contradictoriarum, ut album
et non album.

§ 193.

Quid sit relatio ? ex qua oritur
oppositio relativa, jam superior
in categoriis dictatum est.

§ 194.

Privatio non est simplex nega-
tio, sed negativus adiectivus mod-
us formae pertinet, et in

subiecto deberet in epe ut in virus
in homine. Atque dicebatur olim
negatio in subiecto ~~apponata~~,
Est tamen negatio, ^{proindeque} ~~ut~~ oppositio
eadem erit quae et in contrariis
vel in contradictoriis.

S. 195.

Contrariae propositiones ita negat
ut inter ipsas atque ejus oppo-
sitam datur medium.

S. gr. omnes homines sunt
albi; omnes homines
sunt nigri;

haec definitio est Aristotele.
Alii satis recte dicunt contra-
riarum esse propositiones quae-
rum altera plus negat, quam
opus sit ut opposita deinde ven-
datur falsa ut patet ex exam-
plo adducto.

Nobis contrariae propositiones
rectius dantur et ex natura sua
videntur ita definiere posse
ut sint propositiones univer-
sales, quarum altera affirmet
altera neget praedicatum seu
formam subiecti;

ergo. omnis homo est verax
non verax
^{quae} neque potest illi alteri nullus homo
est verax.

S. 196.

Contradictoriae propositiones
ex Aristotele ita sunt inter
quas non datur medium, ut
Socrates currit, Socrates non
currit.

Alii eas dicunt contradictorias

quorum altera tantum negat,
quantum sufficit ad alteram falsam
reddendam. quae non definitio,
sed lex potius et signum quo
cognoscatur tenenda tamen pro
sua opportunitate.

Notis contradiCTORIAE ille videtur
Aut ego propositiones universales
quorum altera affirmat altera
negat, ^{universales} subjectum. Sed cum universa-
liter judicium, quo etiam fit
ut peccet altera evadat parti-
cularis.

Arg. Omnis homo est verax

non omnis homo est verax

omnis homo est ^{non} mendax verax

non omnis homo est ^{non} mendax verax.

Haec utriusque aequi polle. Illi al-
terius utriusque est verax.

§ 19.

Sub contrariis propositiones
et subalternae ex prioribus ori-
antur.

Sub contrariis propositiones
sunt particulares quorum
aliam negat quod altera affir-
mat.

aliquis homo est verax

— — — mendax.

Subalternae sunt propositiones
epandem praedicati et epandem
etiam subjecti, sed alternis sub-
jectum summisum universa-
liter, alterius vero particu-
lariter, ut omnis homo est
verax, Aliquis homo est
verax.

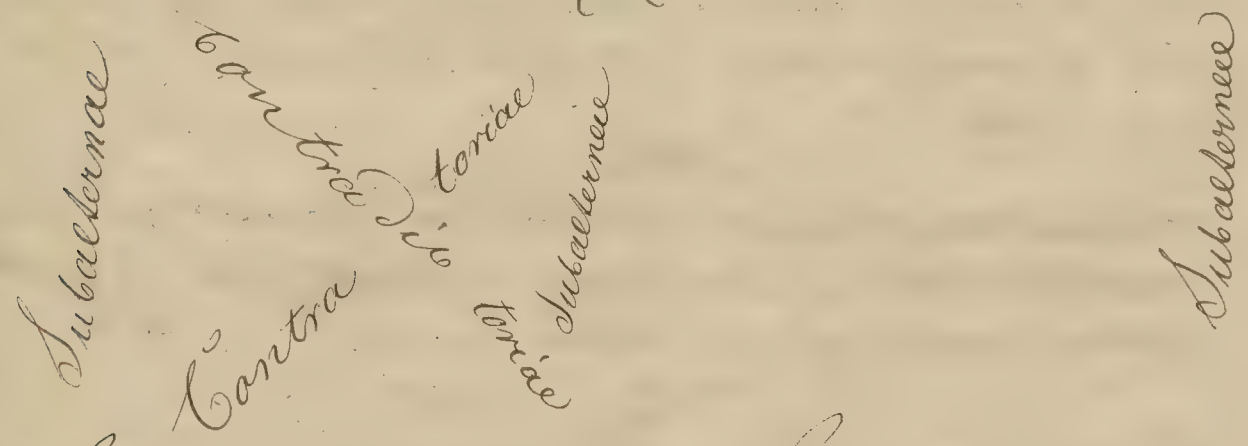
Individuales propositiones non sunt
subalternae cum negant, quia non
negant subiectum universale, sed
affirmant partem ejus determinatam
quae scilicet affirmatur similiter
esse solum universale, quod non
potest fieri ex particularibus.
Ideoque non sequitur legem par-
ticularium in oppositionibus, sed
universalium quando universalibus
opponuntur.

§ 198.

Quae diversae et omnes oppositi-
onum ratio uno intuitu in
hoc schemate coarctari potest.

Propositiones de inesse

A	Omnis homo est verax.	{ bon tra dia (non verax.)	Omnis homo est non verax. (mendax.)	E
	Nullus homo est mendax.		Nullus homo est verax.	

I	Non omnis homo est mendax. (non verax.)	{ Sub contra dictoriae	Non omnis homo est verax.	O
	Aliquis homo est verax.		Aliquis homo est mendax. (non verax.)	

§ 199.

Porro olim aliud apponebatur schema quod exhiberet propositiones
modales et atque sequens?

Propositiones modales.

$\left. \begin{array}{l} \text{Necesse est esse} \\ \text{Impossibile est non esse} \end{array} \right\} \text{Contrariae} \left\{ \begin{array}{l} \text{Necesse est non esse} \\ \text{Impossibile est esse} \end{array} \right.$

Contradictoriae

Subalternae

Subalternae

Contra

$\left. \begin{array}{l} \text{Possibile est esse} \\ \text{Non necesse est non esse} \end{array} \right\} \text{Subalternae} \left\{ \begin{array}{l} \text{Possibile est non esse} \\ \text{Non necesse est esse} \end{array} \right.$

§. 200.

Acquiescentium propositionum iacta lex est, quod si una eorum sit vera, et altera vera est, si falsa una, falsa et altera.

§. 201.

Contrariae propositiones hac lege reguntur quod ambae simul nunquam possunt esse verae, possunt autem esse ambae falsae, si tamen altera est vera, altera erit necessario falsa non e contra.

§. 202.

Contradictoriae propositiones sub hac lege sunt, quod altera eorum necessario sit vera, altera necessario falsa sit oportet. Ideoque dictum est inter easdem non dari medium.

§. 203.

Lex propositionum sub-contrarium ex aduerso opponitur legi contrariorum propositionum.

Subcontrariae enim propositiones simul nunquam

propositio esse falsa, propositio autem
ambae verae esse.

In quo includitur, quod si una
earum falsa sit, altera necessario
est vera, non tamen e contrario.

S. 204.

In propositionibus subalternis si
vera est subalternans, vera etiam
subalternata; si falsa subalter-
nans, non ideo falsa subalternata.
et e contra: si falsa est subalter-
nata, necessario falsum esse etiam
subalternans, sed si subalternata
est vera, non ideo vera et subal-
ternans.

S. 205.

De conversione propositionum.

Propositiones converti dicuntur,
cum praedicatum ponitur
pro subiecto, et subiectum
pro praedicato.

In conversione debet servari pro-
positionis convertendae qualitas,
sc. affirmatio vel negatio, et quan-
titas, sc. ex particulari non potest
fieri universalis, licet ex universali
fiat particularis.

Proindeque 1° propositio universalis negans simpliciter conver-
titur, affirmans convertitur in particularem, quod dicitur per ac-
cedens. 2° Particulare affirmans simpliciter convertitur, negans
nullo modo convertitur.

Caput VIII

De Conclusionem

§. 206.

Accedimus nunc ad tertiam et ultimam operationem mentis, quam
dicimus conclusionem.

Hanc Aristoteles demonstrationaliorem nuncupabat eamque Cicero satis
apto definiēbat: Orationem quae ex rebus perceptis ad id, quod
non percipiebatur adducit. Similiter et scholastici demonstrati-
onem definiēbant ita scilicet: Discursus rationis ab uno cognito
ad aliud incognitum, vel a magis cognito ad minus cognitum.
At vero quod propositio erat relata ad iudicium, id relata
demonstrationem erat per consequentiam, et definiēbatur
tamquam: oratio significativa, discursus illius rationis,
de quo supra.

§. 207.

Haec sententia fortior nobis videtur ac illa quae postea
in scholis locum obtinuit, et quae et in eo ferme consistit
ut quemadmodum a iudicio in duce requiratur ita
ita ad demonstrationem, quam isti Periordinium
dicunt, vel rationi-nationem duo requirantur iudi-
cia et eorum nexus cum tertio.

Haec sensu rationum definitur: mentis operatio
quae nunc iudicium ex aliis confertur, propter quod cum
illis connexionem.

Vel ad sensus quem mens convenit, vel repugnat
id est duarum idearum praesentia propter cognitum
earumdem cum tertio idem assumptum convenit

Idem vel repugnabilem, ab aliis

et sic aliquemiliter quibus ~~etiam~~ etiam per se demis.

+ Nos non negamus in demonstratione seu conclusionem ex
duobus iudiciis fieri tertium sed id solum arguimus,
quod non satis accurate ab istis recitationibus legibus
annuadvertitur, nimirum non generaliter iudicia duo
in conclusionem adduci, quemadmodum necne genera-
liter utraque duae ad iudicium adducuntur. sed eadem modo
quo ad iudicium adducta utraque alia referat subiectum
aliud categoricum ut reperiuntur: ita est huius iudicia illa
duo h. m. sunt ut alteram eorum de subiecto pronuntiet

Nota

alterum) neco ad categorias seu ad solam
formam pertineat.

§. 208.

Conclusio itaque quae ex cognito ad minus
cognitum ducit nihil aliud agit nisi ex
forma ^{quae} natura sua notabilis est, magis ma-
gisque nota, in notitiam Entis, quod ex na-
tura sua ignotum manet, ita ducere, ut
fiat minus minusque ignotum.

Ex quo patet quod sibi idem consistat in solae
forma Entis, si deinde iudicium reformatione
ad movendum proprii, de ad essentialium Entis,
conclusio speculat ad Entem ipsum, sive ad id quod
~~esse~~ ^{pro} Entem sumitur.

§. 209.

Conclusio proinde absolute definitur potest:
illatio ex iudicio de forma, ad iudicium
de Ente, vel de illo quod pro Ente sumitur.

§. 210.

Cum tamen h. m. illatio sine ^{iudicio} ~~illatio~~ medio
in quo forma coniungatur cum Ente,
fieri nequeat, hinc definitio conclusionis
omnibus numeris absoluta erit isthaec:

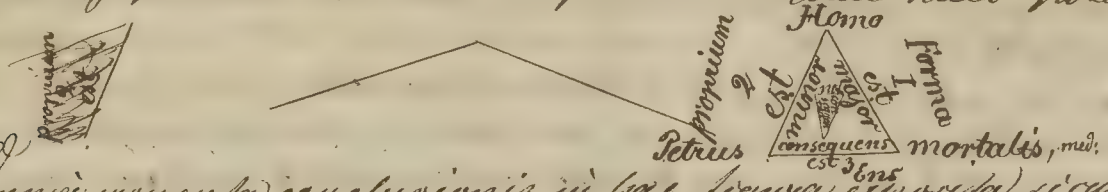
illatio ex iudicio de forma, per medium
iudicium in quo forma iudicata cum
Ente iudicantem coniungitur, ad iudicium
de Ente.

Itaque Notum est, mor-
talis est iudicium de
forma, Aliqui dicunt est
Notum coniungitur for-
ma cum Ente iudicando.
Ergo Notum est mortalitas
est iudicium de Ente

§. 211.

Quo priora iudicia simul vocantur Antecedens,
~~et~~ ultimum dicitur Consequens,
Quae iudicia si in suis propositionibus conde-
natur duae priores vocantur Praemissae
scilicet: propositiones praemissae, et alteram
primam eorum dicitur major
secunda minor
ultima autem propositio dicitur consequens,

ut evidentiis deinceps ostendatur totam structuram conclusionis
aliquam figuram aule oculos ponamus quae haec potest esse:

Omnia iunctura conclusionis in hac figura expressa sicque formula
ideali ^{comparatur} saltem ~~apparet~~ proportionem maiores idem esse
quod momentum formae, nam est iudicium de vera forma; mi-
norem esse momentum proprium, nam dicit illam formam propri-
am esse tali Enti; consequens vero aequivalere momento Entis
nam est iudicium de Ente. Unde quocumque modo formula ideali
atque in omni iudicio nexus residet in momento proprium
ita etiam erit in conclusionis aliter essentia eius, quae hunc
nexus constituit in minori erit omnino collocanda.
Possumus etiam maioris claritatis gratia omnia conclusionis
momenta ad has formulas reducere.

1º major: haec forma est talis a se autem;

Nexus: atque,

2º minor: haec forma pertinet ad hoc Ens;

consequens: ergo

3º consequens: hoc Ens est tale a se autem;

Quae rursum evidenter in illa breviori formula includuntur:
quod est proprium formae est proprium Enti, ad quam om-
nis conclusio et ratiocinium revocatur?

Haec autem ipsa formula de novo omnem suam rationem
et valorem legemur in illa ~~ratione~~ ^{ratione} ~~haec~~ ex illa ultima
trahit, nimirum: forma est propria Enti, sive forma
pertinet ad Ens, quae est ipsissima quam initio tra-
dimus formulae ideali.

Hinc in modum evidentissime ostenditur omnem
conclusionem, et ratiocinium, et ipsam mentis nostrae
operationem et vitam in formula logica quocumque in
principio suo et fundamento collocanda et ab ipse
repetendam esse.

His prima dante a dverfari. §. 214.

Detur ratio quoniam quod astat immediate, dicitur nimirum auct ex alio
jactis ^{quodam} alio inter, — utique consequens, nullo modo jactis
inter populo. inter rajas jactis ^{inter} meriti ^{inter} quoniam principalem locum
obinet ^{inter} ~~deductio~~. Verum, non ita reus se habere simplex in
spectu de rebus et jure merito affirmari potest nullam dari ra-
tio rationem immediate. [a. Baco]

§. 215.
Sed: m. rationationis immediate huc reversione gen-
ra:

1° ex uisibile: quando ex uno jactis alio illi aequi-
potas dicitur deductum, sed ~~huc~~ deduc-
tionem nullam esse non videtur.
v.g. homines omnes sunt peccato obnoxii. Ergo nullus homo est sine peccato

§. 216.
2° Ab oppositione: quando ex uno jactis vero aut falso
alio jactis illi oppositum:
vel negatur, vel affirmatur.

v.g. homines omnes sunt
peccato obnoxii. Ergo falsum
est aliquem esse sine pecca-
to

Atqui idem non potest simul
esse et non esse, (quod est, est)

Verum haec conclusio quae fit ab oppositione
jactis non est simplex et immediata,
sed est epifa fit per jactis meriti.
Sed jactis meriti est principium ip-
sum oppositionis, seu contradictionis, de
quo plura dicenda nobis sunt in Ontologia
quod vero ab enunciatione, idem non potest
simul esse et non esse.

Itaque dicitur. hanc autem hoc principium nihil ad a-
ut rationem utroque dicitur appropinquat conclusi-
one ab opposito, nullam esse conclusionem, sed tantum
applicationem h. principii: quod affirmatur non negatur.

§. 217.
III Ab subordinatiue: quando fit conclusio vel ex subalternanti-
a ab alternanti, vel e contra.
At rursum si aliqua huc est conclusio imitativa illi princi-
pio: qui dicitur plus, dicitur minus. Sed potius est nullam
conclusionem et sola tantum est declaratio quod nimirum in un-
iversalis includatur particulare et quod id est ~~et~~ convenit
epitaphice universalis, et particulari necessario convenit.

§. 218.
IV Ab modalitate: quando ex una modali propositione inferitur
alio. Quod ad intelligendum, notandum est dicitur esse propositiva
genera ~~et~~ ~~et~~ ex illis quatuor quos mo loco adduximus (§. 190) — nempe:

I, necessarium, 2, non necessarium sed existens (contingens)
 3, possibile, 4, non necessarium autem, impossibile, omnino nega-
 tivum est.

Jamvero in his modis ratio illationis et conclusionis ita se habet:
Valeat conclusio:

1, a necessario ad existens et ad possibile: (a oportere ad esse et
 ad posse):

8261 2, ab existente ad possibile (ab esse ad posse)

Valeat item conclusio:

1, ab impossibile ad non existens et non necessarium
 (a non posse ad non esse et non oportere.)

2, a non existente ad non necessarium (a non esse ad non oportere)

Non valeat conclusio:

1, a possibili ad existens et necessarium (a posse ad esse et oportere)

2, ab existente ad necessarium (ab esse ad oportere);

(Non valeat item conclusio:

1, a non necessario ad non existens et impossibile (a non oportere
 ad non esse et non posse)

2, a non existente ad impossibile:

(a non esse ad non posse.)

Quibus positis clarissime apparet, necessarium ita se habere logice
 ad existens et possibile [sicut universale ad particulare, majus
 et minus vel sicut genus supremum ad genus medium et
 proximum; idemque inversa ratione dicatur de impossibile
 et de non existente et non necessario. Proindeque modum illatum
 est de conclusionem a subordinatione et de hoc a modalitate
 dici potest: ipsaque potius explicatio quam conclusio dicenda est.
 Est autem contingens ad id quod continet: nam necessarium continet exi-
 stens et possibile, sicut animus rationalis continet et sensum et
 vitam. Nunc h. m. illationes reducantur illi veri propriis: quod
 est necessarium est etiam existens, et qui hoc ens est necessarium
 ergo et existens. (Placuit h. m. illatio reduci ad perfectam con-
 clusionem.)

(S. 249)

De conversione: quando propter juxtapositionem convertitur affirmativa
 vel negativa convertitur. Sed haec verum non est conclusio aut
 ex dictis patet. —

84

optime Scholarum qui qualiter generis rationem nu-
merabant. Syllogismum, Enthymemam, Inductionem
et exemplum. Ita ut in ista et praesumptio Baconii
rationum potius haec stomaechum moveant.

§ 228.

Sed his plus dedimus inductionis nomine Baconii inve-
stae quam ipsi jure debeamus. nam ista non est vera
inductio, vera est illa de qua loqui aequum haec autem
potest traduci sanguinem pulchrum de pura Tautologia.
Quid enim deridet haec propositio: corpora a, b, c
sunt gravia? - certe hic non unum sed duo sunt
juncta, primum, a, b, c, esse gravia, alterum,
at b, c, esse corpora. Sed quid est corpus?
Nec id scitur aut nescitur. Si scitur etiam respon-
deri debet. corpus esse En gravare et causam dimen-
sionis, Attamen illud junctum: corpora at b, c,
esse gravia nihil aliud dicit nisi: gravia a, b
c, esse gravia. Et quid inde sequi potest? profecto
nihil aliud nisi illud idem: gravia esse gravia
Haec autem certe Tautologia est. Si autem nescitur
debebat dici, non corpora a, b, c, sed simpliciter
at b, c esse gravia. (Ut inde quid deinde sequitur?)
aut nihil, aut certe id ipsum scilicet a, b, c sunt
gravia, ergo a, b, c, sunt gravia. Haec autem
vix sunt graviissima Tautologia est.

§ 229.

Ad huc maxime movendi oritur questio. ^{enim} Vnum in
illo junctio particulari: corpora a, b, c, esse
gravia praeter particularem inclusionem esse
ideam universalem, ac prout et junctum uni-
versale scilicet ideam corporis. Hoc autem simile
fit in omnibus aliis junctis particularibus veluti
si dicatur: aliquod animal currit, aliquis homo
loquitur, et sic porro. ubi idcirco animalis hominis
etc. certe universales sunt. Questio igitur est
quomodo ad universales ideas pervenimus? cui
profecto quaestioni satis debet fieri.

Notandum itaque nos ~~de~~ ^{divisio} ~~de~~ ^{de} ~~ideis~~ ^{de ideis} ageremus / § 105, n. 67

universalem ideam esse ideam speciei, i.e. formae com-
munis rerum, proutque si speciei, et eorum quae
sunt supra speciem. Eam autem ideam universalem
sit etiam idea abstracta — §. 110 —, abstracta ab
Eule, et est de sola forma. Idea autem de sola forma
non potest ab Eule procedere, proutque nec idea
de forma universali sive communi ab Eulibus indi-
viduis vel particularibus. Procedere itaque debet
a formis individuis vel particularibus. Haec autem
sunt categoriae. Itaque plures categoriae particu-

ut patet molecu-
lae ad materiam
materiam ad qualita-
tem, momenta
ad tempus, linguas
ad quantitatem,
attractio ad acti-
onem actio ad na-
turam, qualitas
vero, quantitas et
natura ad unam
commune for-
mam.

lares ad unam superiorem reductae, tandem ad supre-
mam reductur. et hoc modo fit forma specula-
lis, sive species quae est idea universalis.

Supponitur itaque debet in mente, non pro antecedentis neces-
sitas reducere categoriae diversas ad formam
unicam, et haec necessitas videtur in formula
ideali, quae eodem modo quo formam necessario
tribuit Eule, etiam categoriae tribuit ^{formae particulares sive} ^{communi sive uni-} ^{universali}

§ 223.

Formula autem idealis ~~quae~~ ^{quae} ~~ali~~ ^{ali} videtur — Capite de for. id. /
Dupl. iter procedit.

- 1. a forma ad Ens — forma pertinet ad Ens —, tum vero
2. ab Eule ad formam — Ens causat formam —.

Haec itaque formula idealis etiam hic in con-
clusionem, applicata, solis formis rerum
particularibus et universalibus, de qua applica-
tione hic sermo est, dupl. iter modo
procedit. 1. scil. a formis particularibus
(categoriae) — ad universalem, et hoc §. praeceden-
ti profuimus, deinde vero, cum saepe
ad universalem pervenit, deinde ad uni-
versalem ad particularium.

Exemplum. Gravitas pertinet
ad corpus, dimensio perti-
net ad corpus, ergo ubi
est gravitas est dimensio,
ibi est corpus. Et sic
fit idea universalis
corporis.
2. Exmpl. Constituta haec
idea universalis corpo-
ris ex ipsa fit parti-
cularis universale,
scil. corpus est.
Grave, cor-
pus est semper
sub aliqua di-
mensione.

Itaque modo fit idea universalis, secundo modo parti-
cularis universale — §. 224.

Ex quo colligi potest et debet illam non solum sine iudicio ^{fieri} ⁸⁵
nostrae, sed nec ~~nostrae~~ fieri sine vera convulsione.

Haec conclusio autem ad aliquam speciem ca-
sam applicata, ita enunciari poterit: gravitas est
inmensio vgr. existens seu quaedam forma aliqua
particularis; atqui forma particularis pertinet
ad aliquam universalem veluti forma ad Ens. ergo
gravitas est inensio pertinet ad aliquam formam
universalem quae nos propius ut libet vocare, et
quam vocamus corpus.

Et cum autem conclusio ex formis particularibus
ad formam universalem, i.e. ad ideam, ipsa est
quae vocari potest et debet Inductio.

P. 225.

Inductio itaque est conclusio ex categoriis ad ideam
sive uti dictum est ex formis particularibus ad formam
universalem.

S. 226.

¶ Jam vero non solum idcirco sed neque judicium unum
felle fieri potest sine conclusione, ut jam ex, se
patet, exemplo res poterit illustrari:

Quibicunq; v. gr. corpus est grave ex, hoc omnino
ratiocinio procedenti repetendum est; ubi cunque
est forma universalis quae vocamus corpus
ibi etiam est forma particularis quae vocamus
gravitatem; atque forma universalis ipsa est quae
causat formam particularem quocumque modo
eius causat formam; ergo revera corpus causat
gravitatem, siue quod idem est: ergo revera cor-
pus est grave.

Hoc autem Meliorum nomen potest vocari Inductio.

(P. 227.)

*Predicatio itaque est conclusio ex viis ad categoricis,
sive ex forma universalis ~~in~~ ad formas particulares.*

Deductio ita ex inductio sunt aliqua genera conclusionis re-
 strictioris sensu acceptae, si quae soli generi adhaerent.
 Conclusio autem ipsa latius patet, nam non ⁱⁿ sola forma
 existit, licet pro Eule accepta, sed ex forma concludit
 etiam ad ipsum Eul ut in definitivis. Proximis.

Finis hac questione de inductione, pervenit nobis sola Ana-
 logia, sive exemplum, ex illis rationibus quae dicuntur im-
 mediate.

Conclusio ab Analogia sive ab exemplo, illa dicitur, quae
 ex simili forma concludit ad similem formam;

v. gr. Petrus ex illa stirpe oriundus, illa domo educa-
 tus, etc. bonus est vir, ergo et Andreas, ex
 eadem stirpe et eadem domo, etc. bonus vir
 erit.

Conclusio licet ab Analogia triplex est:

1. apari, uti in exemplo allato;

2. a fortiori, quae est:

a, vel a minori ad maius, cum se. negat, v. gr.
 mendacium non est honestum, ergo neque
 calumnia.

b, vel a maiori ad minus, si affirmat, v. gr.
 debemus amare inimicos ergo et fratres.

c, a contrariis, vir bomiscolendus est, ergo
 iniquus detestabilis.

Item vero ex his exemplis satis patet haec conclu-
 sionem non simplicem, sed duplicem esse:

alteram a particulari ad universale

alteram a universali ad particularem;

Ita v. gr. primum exemplum distribui potest:

Petrus ex illa stirpe oriundus, in illa domo
 educatus etc. bonus est vir. a quo haec ef-
 fectus debet attribui illi causa quod scilicet
 fuerit educatus etc. ergo qui omnino in
 illa domo etc. fuerit educatus, bonus vir
 erit.

Quædam hæc octo leges sive regulæ ~~ad~~ ad pauciores imò ad unicam
reducere, logice auctores ^{id est} ~~ad~~ adnisi sunt.

Inter hos præcipuum erit. notare leges ^{recentiores} recentiorum
clarissimi Episcopi Montis Albani, qui res laudum se-
quentes ad regulas:

1ª major universalis est;

2ª minor affirmativa;

3ª conclusio habet qualitatē majorem, ^{et} ^{quantitatem} ^{minorem} ^{autem} ^{minorem}.

Unicam regulam quæ condere ^{est} ^{logica} ^{ita} ^{dicta} ^{est} ^{for-}
ma regii — ^{pro} ^{re} ^{Portugal} — et quæ ita se habet:
oportet ut altera præmissarum includat conclusionem
altera eam ostendat ut altera hanc inquam regulam
etiam si solis celebratam, tamen ^{flori} ^{facimus} ut
potest et illustratam et explicatam.
Majoris momenti imò pulcherrima lex est illa, quam
superius logice auctor statuit, nempe:

Tres unum sunt

nisi quod magis præcipui quam leges ^{speciem} ^{præ-}
seferat, et si ad usum attributæ, coarctari ^{et} ^{pro} ^{posi-}
et declaratione indigeat.

S. 233.

Jam vero ex principiis quæ posuimus, facili negotio, et
veluti sponte, deducitur lex atque regula unica,
eaque universalis, Syllogismi, quæ hæc est:

Quod attribuitur formæ, attribuitur et Eui ejus.
Vel furius.

Quodcumque affirmatur vel negatur de forma

ostendatur hæc forma pertinere ad Eui aliquam

id debet etiam affirmari vel negari de Eui illo.

S. 234.

In hac regula inveniuntur atque omnes:

1^a sunt tres termini:

a. id quod affirmatur de forma, sive major;

b. forma ipsa sive medius;

c. seu deus Eui sive terminus minor.

Atque autem, regulæ de tribus tantum terminis gravissimæ

paucis uideri so.

et quibus id eadem tertium sequitur,
quoniam neutrum idem est, uni tertio, ea conveniunt in se
so. aut discrepant necesse est.

§ 236.

Alii dicuntur hanc principium identitatis ad ipsum principium
contradictionis, idem nimirum: idem non potest simul esse
et non esse. Nam dicunt si extrema cum medio in pre-
missis conveniunt, debent et in conclusione inter se convenire,
sed conveniunt et non conveniunt.

§ 237.

Vobis vero in hac gravissima questione hec vera
esse videntur.

1° quidem principium identitatis dicitur nobis illud
ubi provinciam iudicari quae est idearum.
Ideae omnes innuntiantur principio identitatis.
Id autem duplici modo. Primum enim si in
se spectentur unaquaeque idearum quae ab ex-
ternis participamus, confertur in mentem nostram
cum ideis divinis correspondente, quam participa-
mus ab intellectu: inde habemus perceptionem
perfectionis vel imperfectionis ^{formae} alicuius rei.
Tum vero si ideae inter se conferantur hoc princi-
pium identitatis monstrat earum convenientiam
veluti discrepantiam ab intellectu, et res unius
capis quae ideae limitat terminos contrahunt.

§ 238.

Porro principium contradictionis, ut si id appellare malu-
mus, principium affirmationis, si quid positivum enuntiare
ita brevissime potest: quod est, est, hoc inquam principium
videtur nobis iudicium in sua potestate tenere, et esse princi-
pium iudicium.
Sane ad iudicium attenditur momenta propria ut jam
exposuimus. nunc tamen accedat propria quae est ratio
fieri et ratio affirmandi, hic ergo sedes est affirmationis
ubi etiam est sedes iudicium. Proindeque principium
affirmationis videtur etiam necessarium. Quodammodo iudicium.

§ 239.

Secundum principium cui innuntiatur conclusio est principium
in hacculae si a propositione provocatur causalitatis, si a priori.
Hoc principium dat ipsam formulam logica; et videtur princi-
pium in hacculae, si dicitur, forma pertinet ad Ens.

præcipuum autem causalitatis, si dicitur:

Ens causat formam.

§ 240. Omnia hæc sunt præcipua: identitatis, affirmativis et cau-
sæ causalitatis pertinent ad formulam idealem, unumquodque
vero eorum ad singulum eorum momentum.

§ 241.

Conclusionis præcipuum hæc formula enuntiare potest:
quod pertinet ad formam, pertinet etiam ad Ens;

et ex alia parte:

Ens quod causat formam, causat etiam id quod
forma causat.

Caput 9.

De Conclusionibus.

§ 242.

Jam notavimus in judicio, in eo etiam ipsa idea inclusam
esse rationum et conclusionem. Hæc vero ob causam
sicut ideas et judicia, ita etiam conclusiones necessario
dividuntur in primam, secundam, et ultimam.

De prima conclusione.

§ 243.

Præcipua conclusio sicut et prima idea est omnino indeterminata.

Potest autem hæc formula enuntiare: ^{aliquid} id quod agit, ^{quod agit agit} aliquid existit; ergo aliquid existit.

§ 244.

Hæc conclusio prima est in genere inductionis, quod ma-
xime est notandum. Concludit sc. ex forma particulari
ad universalem, a mediata ad immediatam, et deinde
^{ab hac} ~~ab hac~~ formam ad Ens. Sequitur sc. prima con-
clusio formulam idealem juxta ejus ordinem ascen-
dentem, hæc nimirum: forma pertinet ad Ens.

Hæc ratio procedendi ita notanda est
quia ipsa est veluti fœdera veræ et germanæ Philosophiæ,
Christianæ sc. et Catholicæ. Quæ luce omnium tenebrarum

Hoc est discrimen ubi jam dixi,
inter scientiam Dei et nostram.
Dei ab ente, concludit ad for-
mam et deinde a forma ad
Ens; - nos autem primum
a forma ad Ens; et deinde
ab Ens. (ignoto semper in se, nec nolo nisi per formam et
in forma) ab Ens. inquam ad formam.

systematica, scepticismi idealismi et si qua alia maxime
voco coram Pantheismi statum dirigitur, haec et in
perpetuum evanescent. §. 245.

semel conspecta prima illa ^{conclusionem} ~~hac~~ divisione a forma ad
Ens, haec eadem concludi potest, et ~~quod~~ procederet ab Ens ad
formam, atque hac fere formula enuntiare:

quod existit, agit, aliquid Ens aliquod existit, ergo
hoc Ens agit.

Hoc modo prima conclusio transit in genus deducti-
onis.

§. 246.

Judicatio est conclusio more humana; deductio est,
ad instar divinae.

§. 247.

~~Notandum in utroque modo primae conclusionis in
majori propositum non aliquam in genere propositionem
universalem, sed eam quae proposita est ipsi formulae
logicae, ac proinde velut ipsam formulam logicam!~~

§. 248.

Notandum ^{est} primam conclusionem concludere ad solam exi-
stentiam, quae est forma indeterminata, et tunc tribuere
Enti atque indeterminato. Judicium quo h. m. conse-
quens exprimitur est judicium primum, et Ens de
quo fit hoc judicium est idem prima.

§. 249.

Prima conclusio sequitur naturam primae idem et
primi judicii, nimirum id aliquid ad quod vacila-
bit ultimo demonstrabitur esse absolutum, sc. Deus
ipse.

P

De conclusionibus II secundis.

§. 250.

Omnis conclusio secunda est conclusio non ad Ens
in genere, non ad aliquid, sed ad Ens tale constan-
tum.

Potest autem hac formula exhiberi: haec formae
est vel materialis, vel vitalis, vel rationalis, etc.

Est ergo conclusio ad Necessarium
proindeque in omnibus suis
momentis necessitaria. Attamen
non est necessaria evidenter.

Nam illud primum
momentum dicitur:

aliquid agit,
non est judicium ex
sua natura et eviden-
ter de necessitate, po-
test enim aliquod

aliā contingens agere,
et revera agit contin-
gens. Verū semia tan-
tum licet intine

et implicite, pūcti-
um illud

aliquid agit
est pūctum con-
cessario, nam nul-
lum ens contingens
ageret, nisi neces-
sarium ens ageret
pūctis. De his con-
fer ea quae dice-
mus de ultima
conclusionē. —

Haec forma pertinet ad Ens aliquod
atque qualis et quanta est forma tale de laudem est Ens;

ergo et hoc Ens est vel materiale, vel odens, vel rationale.

S. 250.

Inauctorem omnis conclusio secunda sequitur naturam
conclusionis in genere, hoc tamen modo ut in majore
de forma aliqua praevideatur categoriae quae no-
vius ex theoria de pūctis, et quidem modo neces-
sario, in minori praevideatur forma de Ente sed modo non
necessario, proutque in consequenti categoriae pra-
videatur de Ente eodem aptum modo, i.e. necessario,
si tractetur in forma quam habet, non necessario, si
spectetur Ens ipsum, seu quod idem est; necessario
si hypothetice, non necessario, si absolute rem
sumamus.

Unde in omni conclusione secunda major quae est
universalis, essetiam necessaria, minor quae est
particularis, essetiam contingens; consequens ab-
solutae est contingens, hypothetice necessaria.
Item autem necessarium id esse cuius forma
non potest separari ab Ente, contingens vero,
e contra.

S. 251.

Secundum confusionem oritur, notare pūctis prope-
fieri conclusiones ad solas formas, imo etiam
debere fieri; nam hoc modo pervenimus ad noti-
tiam formarum universalium, sive ad ideas ge-
nerum et specierum, ad idem est cum de pūcti-
tione loqueremur. Sed h. m. conclusiones
non esse integras, neque in se sistere posse, nemini
non videt. imo momentanea sunt tantum in con-
clusionibus ^{secundis} integre spectatis.

S. 252. Porro conclusiones ad formas solas procedunt
aspectis quae sunt hypothetice necessariae, for-
mulam leguntur quae est absolute necessaria,
ad formam universalem, quae etiam est absolute
necessaria, et quidem ut quidem formaliter.
Itaque in conclusionibus potest ad formas potest
ex hypothetica necessitate, sive ex contingentia.

concludit ad absolutam.
 Hoc autem ideo fit quia in omni propositione coati-
 guntur altera pars eius pertinet ad Ens, altera ad for-
 mam. in illa prima continetur ^{ita} quia quia diximus
 continetur etiam praedicatum ex se non est necessaria
 in altera vero invenitur semper absoluta affirmatio
 fundata in vera necessitate praedicatum et haec par-
 te omnis propositio contingens potest summi pro
 necessaria.

§ 254.

Haec conclusio ad solas formas sequens potest
 dari modalis.

Vides aliquis longum, latum, ~~fit aliqua de his quae voco categorice dimen-~~
~~altum; atque longitudo perti-~~ ~~tionem, v.g. calorem etc.~~
~~net ad spatium, latitudo perti-~~ ~~atque omnis categorice pertinet ad aliquam~~
~~net ad spatium; ergo spa-~~ ~~formam. unam.~~
~~rium est illa forma quae~~ ~~ergo est aliqua forma quae habet dimen-~~
~~habet longitudinem, latitudinem, altitudinem.~~ ~~sionem calorem etc. et quae in hoc~~
~~Rursum: Video latum dimerionem,~~ ~~casam voca corpus.~~
~~latum dimerionem et granitalem; atque~~
~~dimensio pertinet ad corpus; granitas~~
~~pertinet ad corp. Ergo corpus est illa forma etc.~~

§ 255.

Ex quo patet in omnibus conclusionibus secundis
 necessitatem esse tantum ex parte formae sive
 ideae, non autem esse ex parte Entis sive rei.

§ 256.

Necessitas haec quoad formam in eo invenitur
 quod eadem categorice semper inheret eadem
 formae. Nunquam mutatur nec categorice
 nec formae, Nunquam minuitur, nunquam
 augetur. Sed semper eadem manet; nec
 aliquis cogitare potest vel plures aut pauciores
 categoricas sub una eademque formae, vel
 formae plures una eademque sub iisdem
 categoricis.

§ 257.

Non necessitas autem quoad Ens in eo consistit
 quod una eademque forma non habeat unum idem
 quod Ens, cui semper et exclusive inheret.

sed potest pluribus vel paucioribus aptari Entibus
inimò etiam et nulli; neque cessat forma esse
si nulli aptetur aut cessat eadem esse si aptetur
pluribus.

S. 258.

Unde necessitas et quod^{ad} formam et quod ad Ens et àtalis
et realis, nimirum absoluta ea est, ubi et forma
unica et Ens unicam est; formaque semper et
exclusivè suo Enti inhaeret, atque trace unica
formae ita necessariò inhaeret unico illi Enti
ut non subsisteret nisi inhaereret, nec esset eadem
si inhaerere et alteri.

S. 259.

Utile est ut haec omnia paucis verbis perstringamus con-
clusiones omnes secundae vel sunt a forma ad Ens, et
tunc sunt semper contingentes vel sunt a categoriis ad
formam, et tunc necessariae. Utraque autem
procedunt hoc ordine:

Homo est rationalis. 1. in conclusionibus quae fiunt a forma ad Ens,
Sed homo est homo. major est necessaria minor contingens, con-
Ergo Sed homo est rationalis. sequens vero hypothetice quidem necessaria,
in quantum homo = vivens. absolute autem contingens,
in quantum Sed = conting.

Exhibet dimensionem (mensuram) corpoream
et gravitatem in idem = vivens.

Dimensionis et gravi-
tatis pertinent ad for-
mam in quantum vivens.

Ergo corpus est ea forma
quae habet dimensionem
et gravitatem in quantum vivens.

2. in conclusionibus, quae fiunt a categoriis ad
formam, major est contingens, hypothetice
absolute autem necessaria, minor est omnino
necessaria, ergo et consequens absolute ne-
cessaria erit.

S. 260.

Conclusiones, sive illae quae a categoriis ad formam
sive illae quae a forma ad Ens fiunt, procedunt prima-
rio per viam inductionis, et haec in quâ sequuntur
formulae logicam a posteriori sumptam.

Utrum autem ab actibus sunt hoc modo, conclusiones

et eorum methodus inverti possunt, et procedere
sequendo formulam logicam a priori, et per viam
deductionis.

C. De conclusione ultima.

§ 261.

*O*mnēs conclusiones secundae, uti vidimus, contingentes
sunt si ad res concludunt, id ad Entia, et sunt solum
(deprehenduntur) necessariae, si concludunt ad formas. —
Ratio hujus rei est: quia categoriæ necessario
conjunguntur cum forma, neque ab ea separari
possunt, hinc et conclusio ex categoriis ad for-
mam est necessaria; formae vero non necessa-
rio conjunguntur cum entibus, et separatim
considerari possunt, hinc et conclusio ad Entia
ex formis necessaria esse non potest.

§ 262.

Verum enimvero invenitur necessario Ens, quod
ita sit in sua forma, et forma, quae ita sit in suo
Ente, ut separari ab invicem non possint. —
Ad hanc formam et Ens necessario concludit,
mens humana, et haec est ejus ultima con-
clusio.

Ad hanc porro conclusionem pervenit haec vel
huius simili via:

§ 263.

I Omnes conclusiones secundae ad formas ne-
cessariae sunt, proindeque et formae sunt
necessariae, tametsi minime quoad existentiam
realem, tamen certissime quoad idealem; atqui
non haberent hanc ipsam idealem existentiam,

nisi inessent, saltem tanquam ideae, alioquin
aliae formae realiter existenti, sc: necessario
cum Ente suo conjunctae, ergo existit hujus
forma, quae est necessario cum suo Ente con-
juncta.

S. 264.

II Omnes conclusiones secundae ad Entem contingentem
les quidem sunt, attamen verissime, et hujus
conjunctionis contingentis quidem sed realis, quae
inter datam formam et Ens ejus intercedit;
atqui haec conjunctio, quae ex se ipsa fieri
non potest, locum non haberet nisi praeexiste-
ret conjunctio necessaria primae formae cum
primo Ente, quae deinde aliarum omnium
causa fieret; ergo revera inter primam for-
mam et primum Ens conjunctio est necessaria.
XX) Vis hujus argumenti in eo consistit, quod nulla
forma secunda habeat neces-
sario cum Ens primoque
nullum Ens secundum neces-
sario a se existit; sed ponitur
ab alio, et hoc rursus ab
alio, et sic porro. Jam vero
prima forma debet necessario
haberi a cum Ens, et hoc Ens
suam formam; quia aliter
non esset prima forma nec
esset primum Ens. Ergo sicut
secundum Ens ponitur ab
alio, et non est a se, ita
primum Ens debet esse a
se ipso et ponere omnia
alia, quod facit per suam
formam, quam ita neces-
sario causat adaequatam
sibi.

S. 265.

III Omnes conclusiones secundae inversae, quae
sc: ab Ente ad formas procedunt, supponunt
jam quod Ens existat et addat per suam for-
mam, cum qua jam est conjunctum; atqui
Ens nullum existeret, nec proinde posset con-
jungi cum forma et agere per ipsam, nisi
omne Entem ex non existentia deducta es-
set ad existentiam ab ente primo, i. e. illo
quod semper existit, nec ab alio excepit, sed
in se, et ex se, habet suam existentiam, quia
ex se, et in se, i. e. necessario, habet suam
formam; ergo primum Ens revera neces-
sario existit, et est necessarium. XX)

§. 266.

Quae omnia argumenta ad hanc breviorē formulam, reduci possunt: existens entia secunda cum suis formis etiam si contingenter, tamen realiter conjuncta, atque hanc conjunctionem ab ipso existente, non habet ex se, sed haec ipsa effectus est, quae (si formulae logicae) debemus referre ad primum, idque huj. m. Ens et formam quae ex se habent conjunctionem suam et existentiam, ergo existit primum Ens et forma, quae necessariae secundum se conjunctae, proindeque necessario existunt.

Quae argumentatio reversum in hanc breviorē majoris claritatis ergo, converti potest: omnia quae certissime existere, sunt non necessaria, atque quae non necessaria sunt, non sui ipsius effectus, sed effectus sunt necessarij, ergo existit aliquod necessarium. —

§. 267.

In hac ultima conclusione sita est omnis theodicea, sive doctrina de Deo, quam ipso Deo adjuvante, suo loco exponendam curabimus.

De summa conclusionum

§. 268.

Quum nulla, uti demonstravimus (§§ 214 — 229) sit conclusio immediata huj. m. videlicet quae ex uno judicio immediato ad aliud concludat, sed omnes conclusiones tribus omnino judiciis, valtem implicite, consent: hinc praetermissis illis quae immediate a nonnullis appellantur,

X. 10110 omnes conclusiones

vel in se spectari possunt et earum tantum, quae vere conclusiones sunt, summe et nobis est exhibenda^x. Hae sunt:

§. 269.

I^o Conclusio ad formam, ^{quae iterum} ~~et haec~~ ^{Duplex est:}

I^o Conclusiones subiective seu in se ipsis spectatae et haec iterum in duo capita dividitur, in conclusiones ad formam et in conclusiones ad ens,

a, Inductio, quam definivimus: conclusionem ex categoriis ad ideam, (§ 225)

id est ex particularibus formis ad universalem, et etiam ex individuis, in quantum aliquo essentialiter habent, ad speciem.

b, Deductio, quam definivimus: conclusionem ex ideis ad categorias (§ 227), id est ex forma universali ad particulares, et etiam ex specie ad individua.

§. 270.

II° Conclusio ad Ens, et haec rursus duplex:

a, Demonstratio, quae potest definiri: conclusio a forma ad Ens, et haec vere et communiter dicitur conclusio propria alicuius aeternitatem, (haec procedit a priori)

b, Ratiocinium, ut potest definiri: conclusio ab Ente ad formam, (haec procedit a posteriori)

§. 271.

Conclusio sive ad formam, sive ad Ens, potest esse:

1° Categorica, quae constat ex iudiciis categoricis. Illis est modus conclusionis categoricae, ad quem ceteri alii revocari debent.

S. 272.

2^a Hypothetica sive conditionalis, cujus alterum
junctivum est hypotheticum, sc: major. Ejus
lex haec est, ut nimirum, aut antecedens
(conditio) affirmetur in minori, aut conse-
quens (conditionatum) negetur. Tunc in
conclusionem altera etiam pars aut affirma-
bitur, aut negabitur.

S. 273.

3^a Disjunctiva, cujus major continet ^{junctivum}
disjunctivum. Eius altera ^{pars} negatur in minori,
ut altera affirmetur in consequenti, vel e
contra; altera affirmatur in minori ut
altera negetur in consequenti.

Lex hujus conclusionis est lex oppositionem.
Tum solum igitur constituit eam invenitur
vera oppositio, et aliud membrum disjunc-
tionis adaequatae aliud vel alia omnia
excludit.

Porro si plura sint disjunctionis membra
affirmato uno, cetera copulative regentur;
Sed negato uno, cetera tantum disjunctive
affirmantur necesse est.

S. 274.

4^a Dilemma, si conclusio hypothetico disjunctiva,
in qua continetur et conditio et disjunctio, hujus
praecedentium exemplum est illud Christi Do-
mini: si male locutus sum, testimonium
perhibeo de malo, si autem bene, quid me
sedis?

Est igitur conclusio utrinque feriens, et ideo etiam dilemma, seu bicornis quasi duo cornua habens, vocata est, immo etiam et dilemma, tetralemma, pentalemma, polylemma, subinde est vocitata.

Lex dilemmatis est simul sumpta Lex disjunctionis et conditionis, cui haec etiam alia addatur ut tale sit, quod retorqueri non possit:—

(S. 275.)

II° Ubiusque recenscebamus conclusiones in seipsis spectatas, nunc autem relate ad Objecta, ad quae concludunt, conclusiones erunt:

- 1^a vel prima, eaque indeterminata,
- 2^a vel secundae, eaque contingentes,
- 3^a vel ultima, eaque necessaria.

De quibus singilloctim suis locis locuti sumus.

Caput V

De forma conclusionum.

Ans. Syllogismo quatuor generibus.
(S. 276.)

Quemadmodum terminus est forma idae, et propositio forma iudicii ita et conclusio suam habet formam, quae est Syllogismus.

Syllogismus igitur est conclusio verbis significata. Constat itaque tribus propositionibus (quae exprimunt tria conclusionis iudicia) scilicet pro-
positione maiori, minori, et consequenti; et ex-
primis priorum duarum nexum, et tertiae ex illis duabus consequentiam.

Hanc conclusionis formam alii etiam di-

sunt argumentum, sive argumentationem, sive etiam
ratiocinationem, communiter tamen omnes syllogismum,
cumque ita passim dicunt.

§. 277

I Syllogismus simplex et plenus, qui omnes regulas
verae conclusionis sequitur et exhibet, proindeque
est ejusdem formae adequatae, ad quam ceterae
omnes reducuntur.

Syllogismus simplex potest esse non plenus, et
tunc erit vel:

II Enthymema, quod est syllogismus truncatus cujus
major vel minor non exprimitur, sed subintelli-
gitur. Recte tamen concludit, si major vel
minor suppressa recte possit suppleri.

Sententia enthymematica, brevius adhuc
quam ipsum Enthymema, syllogismum
contrahit, uti haec v.gr. "Cave a deliciis,
tam cito transitoria" in qua tamen ple-
nus syllogismus opinio continetur.

Vel Syllogismus simplex non plenus est:

III Propositio causalis, quae est syllogismus con-
tractus vel enthymema contractum in
unam propositionem ordine inverso inter
anteceus et consequens eorum.

Syllogismus compositus similiter erit vel
plenus vel non plenus.

IV Polisylogismus vocabitur syllogismus et,
compositus et plenus, in quo duo vel
plures syllogismi, alii ab aliis pendentes
plene enuntiantur.

V Sorites, sive acervus, quae et climax, et gradatio vocatur, est polysyllogismus truncatus, in quo non syllogismi pleni, sed enthymemata alia ab aliis pendentia post se enunciantur.

Hoc genus periculosum est eo quo frequenter praeteris abutebantur Sophistae.

Logici haec peculiaries leges dant Soritae

- 1° ne ulla praemissarum ambigua sit,
- 2° ne plures quam una praemissarum sit particularis, aut negans, et si est negans sit conclusioni proxima,
- 3° ut syllogismi subintellecti alii ex aliis sequantur.

§ 282.

VI Epi'cherema dicitur syllogismus, cujus praemissae statim probantur, nimirum est polysyllogismus constans ex propositionibus 6 causalibus. —

B. De Sophismate, ejusque generibus.

§ 283.

Sophisma est forma conclusionis, id est syllogismus videtur, in speciem vero syllogismi habet, velut veritatem autem ejus non tenet, proindeque et captivius est necessario.

§ 284.

Sophisma dicitur etiam aliquando paralogismus, praeterim si non tantum forma, quia materia ipsa peccat. Alii paralogismi dicunt ^{errorem} ~~reprobant~~ argument.

Bona fide commissum; sophisma autem quemvis

sciens ac prudens admittit.

P. 285.

Aliae sunt fallaciae in vocibus, aliae in rebus. Illae ex Aristotele dicuntur fallaciae dicionis, periphrasem, isle extradicionem, exoflexileos. Quorundam voptismata etiam grammatica, postrema deilectica vocantur.

P. 286.

Sophismatum genera, quae laborant fallacia dicionis sex numerantur:

- 1° Aequivocatio, quae utitur voce aequivoca,
- 2° amphibologia, quae utitur propositione aequivoca.
- 3° Compositio, seu sensus compositus, quando ex diversa ad compositum, vel a distributivo ad collectivum, Nota!

Exemplum I Qui habet potentiam ambulandi ambulare potest, atqui Titius etiam sedens habet potentiam ambulandi ergo Titius potest sedendo ambulare.

Exemplum II Duo et tria sunt par et impar, ergo quicumque est par et impar,

- 4° Divisio, seu sensus divisus, e contra, quando arguitur a composito ad divisum, vel a colectivo ad distributivum, ac

/ Exempl. I fieri nequit ut aegrotus sit etiam sanus, atqui Titius est aegrotus, ergo non potest fieri sanus.

/ Exempl. II, milites multos homines occiderunt, atqui Simphronus est miles, ergo multos homines occidit.

5° Accusatio est fallacia, accusata accusans.

6. Figurae dictionis, est fallacia vocum similium,
sed diversae significationum.

Ex quibus omnibus sedulo notetur, fallacia sensus
vocis prolixi, et sensus divisi, quae nimium quantum
abutuntur Sophistae et haeretici; ceterae ut pue-
ritia minus curantur.

(§. 286.)

Sophismata seu fallaciae extra dictionem septem numero
ab iisdem logicis recensentur:

1° fallacia accidentis, seu praedicatio, quae
accidentale aliquid attribuitur totae specie
ut essentiale vgr. fuerunt falsa miracula
ergo omnia sunt falsa.—

